

Využití kontinuálního vzdělávání ke zvýšení kvality práce v klinických laboratořích

The use of continuous education to improve the quality of work in clinical laboratories

Magda Popelová¹

¹Oddělení klinické hematologie, FN u sv. Anny v Brně

Souhrn

Samotný pojem „kontinuální vzdělávání“ představuje především neustálý proces získávání a rozvoje vědomostí, intelektových schopností a praktických dovedností, a to i nad rámec počátečního vzdělání. Vyjadřuje nutnost neustálého udržování vzdělanosti a zvyšování kvalifikační úrovně. Na základě anonymního dotazníkového šetření bylo provedeno vyhodnocení vlivu kontinuálního vzdělávání na kvalitu práce v klinických laboratořích. Dotazníkového šetření se zúčastnili nelékařští zdravotničtí pracovníci z 73 klinických laboratoří různých odborností ze všech krajů České republiky. Výsledkem šetření bylo potvrzení důležitosti získávání nových aktuálních poznatků pro zabezpečení kvalitní péče v laboratorní medicíně.

Klíčová slova: vzdělávání nelékařů, kontrola kvality

Resume

The term "continual education" itself represents above all a constant process of

acquiring and developing of knowledge, intellectual abilities and practical skills, even of the wider range than an initial education provides. It expresses the need of a continual maintaining of level of education and improvement of eligibility. Based on an anonymous survey there was carried out an evaluation of the impact of continual education on the quality of work in clinical laboratories. In the survey research participated a sample of non-medical healthcare professionals from seventy-three clinical laboratories of various specialties from all regions of the Czech Republic. The result of the survey was a confirmation of the importance of acquiring new current knowledge for the sake of provision of quality care in the laboratory medicine.

Key words: education of non-medical healthcare professionals, control of quality

Úvod: Smyslem kontinuálního vzdělávání je vyšší připravenost zdravotnického pracovníka reagovat na dynamicky se

rozvíjející oblast laboratorní medicíny a umožňuje snáze reagovat na neustále se měnící legislativní změny. Současný standart zdravotní péče klade na zdravotnický personál i management zdravotnických zařízení stále vyšší odborné požadavky, proto je kontinuální vzdělávání nutnou podmínkou rozvoje odvětví (Kotlarz, 2001, s. 8-13). Je třeba sledovat novinky oboru, účastnit se akcí pořádaných Institutem postgraduálního vzdělávání ve zdravotnictví (IPVZ), odbornými společnostmi, organizovat semináře na pracovištích. Úroveň vzdělání laboratorních diagnostiků se logicky odráží v kvalitě vydávaných a interpretovaných výsledků. S rozvojem laboratorních testů a způsobu diagnostiky se stále zdokonaluje systém kontroly kvality, zvyšují se požadavky na kontrolní systém. Na tento trend dokážou reagovat a tak zajistit vysokou kvalitu analýz pouze stále se vzdělávající zdravotničtí pracovníci.

Pro zajištění kvalitních a spolehlivých výsledků nestačí jen kontrola použitých metod, ale správně vypracovaný systém kvality podle nejnovějších, rychle se měnících požadavků. Systém kvality je zařazen do tzv. GLP (good laboratory practice) neboli SLP (správná laboratorní praxe). Zahrnuje faktory, které je nutné dodržovat pro získání kvalitního výsledku – respektování preanalytických vlivů, manipulaci se vzorky, zajišťování

kvalitních reagentů, nákup moderních a vhodných přístrojů, správnou dokumentaci dle poslední legislativy, správnou interpretaci (Westgard, 2003, s.593-611). Laboratoř pracující podle aktuálních doporučení, splňující pravidla mezinárodních norem může požádat o certifikaci a akreditaci akreditační orgán. Opět se uplatňuje nezbytnost kontinuálního vzdělávání a to z důvodu získávání nejnovějších poznatků a zavádění těchto aktuálních poznatků do praxe. Cílem dotazníkového šetření bylo získat přehled o vzdělávacích aktivitách nelékařů z klinických laboratoří a vyhodnotit souvislost s kvalitou vydávaných laboratorních výsledků.

Metodika: zvolili jsme techniku písemného dotazníkového šetření, které je méně finančně náročné a umožňuje kontaktovat osoby jinak nedosažitelné. V období leden 2012 – březen 2012 byli kontaktováni laboratorní diagnostici ze všech krajů České republiky za účelem předání dotazníků k vyplnění. Byly vybrány laboratoře všech typů, od velkých fakultních nemocnic, přes městské nemocnice až po malé laboratoře soukromého sektoru. Dotazníky byly vyhodnoceny pomocí skórovacího klíče a statistických metod.

Výsledky: První okruh otázek směřoval k získání údajů o vzdělání pracovníků v laboratořích, o jejich vztahu ke

kontinuálnému vzdelávaniu, jeho významu a možnosti aplikovať aktuálne poznatky do praxe. Ve väčšine laboratórií (98 %) je fyzicky denne prítomen diagnostik vysokoškolsky vzdelaný, o kladnom vplyve kontinuálneho vzdelávania na kvalitu výsledku je presvedčeno 62 % respondentů, 33 % hodnotilo „spíše ano“, 3 % spíše ne a 2% ne. Aktuálne informácie aplikuje do praxe 60 % laboratórií, 33 % „spíše ano“, 3 % spíše ne a 2 % ne. Za minulý rok pracovníci laboratórií zúčastnili : jedné vzdelávacie akcie z 15%, dvoch akcií z 27 %, troch akcií 18 % a viace 40 %. Pri hodnotení tejto prvej skupiny bolo patrné, že v laboratóriách, kde vzorky biologického materiálu analyzuje iba stredoškolský personál nie je kladen dôraz na získavanie nových znalostí. Miera dosiahnutého vzdelania je faktorom, ktorý ovplyvňuje postoj ke kontinuálnému vzdelávaniu a pozitívne ovplyvňuje kvalitu výsledku.

Druhý okruh otázok bol zameraný na schopnosť využívať kontinuálne vzdelávania k zavádzaniu nových postupů, ať už laboratorných alebo kontrolných.

Na dotaz, či laboratór zavedla za uplynulý rok novú alebo inovovanú metódu uvedlo 39 % ne, jednu metódu 29 %, dve metódy 6 %, tri až päť metód 26 %. Podľa nově nabytých informácií a odporúčaní vykonalo úpravy (napr. kontrol kvality, referenčných mezí) 73 % laboratórií, 27 % nevykonalo úpravu

žiadnu. V tomto bloku opäť korelovala miera vzdelania, ochota sa celoživotne vzdelávať sa schopnosť reagovať na nové aktuálne požiadavky.

Tretí okruh otázok bol zameraný na edukačnú schopnosť zamestnávateľa a zamestnanců.

Žiadne edukačné semináre pre svojich zamestnanců nepořádajú 16 % laboratórií, 39 % poľaďajú akcie jednou ročne, dve akcie 2 %, tri akcie 10 %, zvyšných 33 % laboratórií poľaďajú edukačné akcie jednou mesačne. Sami zamestnanci sa podielajú ako lektori v 53 % laboratórií, 47 % laboratórií sa na edukáciu nepodielajú. Pre svojich zamestnanců plánuje kontinuálne vzdelávania 92 % zamestnávateľů, 8 % vzdelávania neplánuje. Na otázku „z akého dôvodu navštevujete vzdelávacie akcie“ uvedlo 98 % respondentů ako dôvod informovať sa o novinkách v odbore a získať nové informácie, 2 % navštevuje vzdelávacie akcie iba z potreby nasbierať kredity. Ako v predchádzajúcich prípadoch i tu sa naprosto jasne oddelila časť laboratórií, ktorá vníma kontinuálne vzdelávania ako povinnosť „nasbierať kredity“ bez návaznosti na nové požiadavky, ktoré je nutné aplikovať v praxi.

Posledná skupina otázok bola zameraná na úroveň nastavenia manažmentu kvality a s tým spojený proces akreditácie klinických laboratórií. Podmienky akreditácie ČIA ISO 150189 – zdravotnícké laboratóre splnilo

20 % laboratoří, 14 % se připravuje. Kvalitu výsledků monitoruje pomocí interního hodnocení kvality (IHK), externího hodnocení kvality (EHK), sledování doby odezvy (TAT) a sledování neshod 16 %, IHK+EHK+sledování neshod 47 %, IHK+EHK 25 % , pouze IHK provádí 10 % a pouze neshody sleduje 2 % laboratoří. V SEKK (systém externí kontroly kvality) se 66 % laboratoří účastní kontrolních cyklů všech metod, které na pracovišti provádí a jsou v nabídce, z nabídky SEKK si vybere jen některé cykly 24 % laboratoří, pouze nezbytné minimum provádí 2 % laboratoří a EHK vůbec nepoužívá 10 % laboratoří. Výstupy z efektivně nastaveného systému kontrol kvality jsou důležité a hodnotitelné indikátory kvality. I v tomto případě se potvrdila souvislost mezi získáváním aktuálních informací a kvalitou výsledku.

Diskuze: Celoživotní vzdělávání nelékařských zdravotnických pracovníků je v ČR dané zákonem č. 96/2004 Sb. Každý zdravotník tuto povinnost vnímá jiným způsobem, někdo pouze jako povinnost, kterou musí splnit bez ohledu na kvalitu informací, někdo se zase snaží nové informace využít v praxi. Bez plánovaného a systematicky rozloženého kontinuálního vzdělávání nelze aplikovat aktuální potřeby do praxe. Aktuální může být například nahrazení obsoletní metody za metodu specifitější a senzitivnější, úprava

referenčních mezí stanovení analytů, kdy např. nezareagování na změny některých léčebných rozmezí může poškodit pacienta. Jsou uváděna do praxe nová léčiva, jejichž hladiny je třeba stanovit novými metodami a bez znalostí problému nelze na aktuální situaci adekvátně reagovat. Vlastní kvalita laboratorního výsledku je monitorována pomocí nastaveného systému managementu kvality, který také prodělává velké změny. Kontrolní systémy jsou doporučovány odbornými společnostmi spolu se schématy minimálních kontrol. Bez rychlých reakcí na novinky v laboratorní diagnostice a především v kontrolním systému nelze zaručit kvalitní výsledky. Bez získávání nových informací nejsou naše znalosti již aktuální, nelze vyhodnocovat kontrolní systém podle nových kritérií , staré vyhodnocovací parametry jsou dávno obsolentní.

Závěr:

Naše dotazníkové šetření přineslo několik zajímavých výstupů a potvrdilo vztah mezi vzdělanostní úrovní pracovníků laboratoří, kontinuálním vzděláváním a kvalitou výsledku. Kontinuální vzdělávání je mnohdy podceňováno, především středoškolské pracovníci se spoléhají v získávání nových informací na vedení laboratoře. Stav, kdy se pracovníci laboratoří dostatečně nevzdělávají nebo nereagují na aktuální potřeby a změny

v medicíně by se měl odstranit s povinností laboratoří získat akreditaci nebo splnit alespoň podmínky auditu I a II NASKL (Národní autorizační středisko pro klinické laboratoře). Získání osvědčení o akreditaci nebo auditu NASKL je podmíněno splněním mnoha náročných kritérií, k nimž neoddelitelně patří plánování, plnění a kontrola efektivnosti kontinuálního vzdělávání pracovníků na všech úrovních a také nastavení vhodného kontrolního systému laboratoře pomocí měřitelných indikátorů kvality dle aktuálních doporučení příslušné odborné společnosti. K měřitelným indikátorům kvality může dle doporučení normy ČSN EN ISO 15189:2012 patřit např. počet nepřijatých vzorků, počet chyb při přijetí, počet opravovaných zpráv, stanovení doby odezvy a hodnocení jejího dodržování (ČSN EN ISO 15189:2012, str. 29). Dle mého názoru je současný trend akreditací klinických laboratoří velkým přínosem v zajištění a dále pak udržení a zvyšování odpovídající kvality jak laboratorních výsledků, tak vzdělanosti pracovníků ve zdravotnictví.

Literatura:

- FRIEDECKÝ B.,: EHK a péče o pacienta, *FONS*, [on-line]. [Stapro] 2010, str. 25-28, [vid. 2012-10-06]. Dostupné z <http://web2.stapro.cz/bullfons/12010/kvalita1.pdf>

- JABOR, A, FRANEKOVÁ, J, KOTRBATÝ, J. Kvalita klinických laboratoří, role akreditace a prospěch pacienta, *FONS*, [on-line]. [Stapro] 2007, , [vid. 2012-11-06]., dostupné z <http://web2.stapro.cz/bullfons/22007/kvalita4.pdf>
- KOTLARZ, V. Tracing our roots: New opportunities and new challenges in clinical laboratory science , Virginia, 2001, *Clinical laboratory Science*, 14,1, 13-8
- NOBLE, M: *Quality Management for the Medical Laboratory*, [on-line], 2009, [vid. 2012-10-08]. Dostupné z http://www.bcsls.net/pages/documents/No-ble-BCSMLS-Pt2--Pres_000.pdf
- WESTGARD JO. Internal quality control: planning and implementation strategies. *Ann Clin Biochem* 2003; 40:593-611
- ČSN EN ISO 15189:2012, Úřad pro technickou normalizaci, metrologii a státní zkušebnictví, 2013, 77s.

Kontakt na autora:

RNDr. Magda Popelová

Oddělení klinické hematologie

Fakultní nemocnice u svaté Anny v Brně

magda.popelova@fnusa.cz